



Анатолій Колодний
доктор філос. наук,
професор,
заступник директора —
керівник
Відділення релігієзнавства
Інституту філософії
ім. Г.С. Сковороди
НАН України,
м. Київ

**МІРКУВАННЯ ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ВИДРУКУ
В ЧАСОПИСІ “СВІТОГЛЯД” СТАТТІ акад. БІЛЕЦЬКОГО О.І.
“НЕКОТОРЫЕ ЗАМЕЧАНИЯ ПО ПОВОДУ
АТЕИСТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ ПОСЛЕДНИХ ЛЕТ (1960 г.)”**

Питання буття *Ісуса Христа*, його воскресіння має бути сферою скоріше богословської науки, бо ж будь-яка відповідь на них не змінює суть і зміст його вчення. Ісуса Христа можна розглядати як основоположника нової концепції моралі, яка полонила третину людства. Саме вона заслуговує не лише на ґрунтовне вивчення, а й на практичну реалізацію. Однак тут варто наголосити на тому, що, говорячи про християнську мораль, її часто ототожнюють із іудейською — Заповіді Мойсея. Хоч Ісус застерігав, що він прийшов не заперечити Закон, а І ось тут варто було б поміркувати над дев'ятьма принципами саме християнської моралі. Коротко вони подаються в Євангелії від Матвія в 5 розділі. Вони неоднозначні для бачення. Так, єпископ *Діонісій Ляхович* з УГКЦ дещо абсолютизує заклик із них “любити ворога свого”. А як тоді нам бути з російськими фашистами та й із самим владикою, який, за логікою його міркувань, любить Путіна? Мені довелося просити Патріарха Філарета в одній із своїх проповідей і його виступі по радіо дати своє бачення змісту заповіді “любити ворога”.

Тепер щодо доцільності чи недоцільності видруку “Замечаний” академіка **О. Білецького**.

Ці “Замечания” відомим академіком були написані десь в 1960 році за дорученням ЦК КП України. Чому писав їх саме він (бо ж то не за його фахом та ще й російською мовою), те мені невідомо. Виходячи з висновку О. Білецького, що авторами поширених в Україні атеїстичних видруків до 1960 року є неукраїнські вчені, цебто в цілому маємо перекладні атеїстичні праці (навіть брошура *Є. Дулумана* “Чи був Ісус Христос” спочатку вийшла в Москві після відходу його від православ'я), в ЦК партії дійшли думки, що в Україні має бути інтенсивніше реалізована Постанова ЦК КПРС 1960 року про завдання атеїстично-виховної роботи, зокрема в сфері вивчення і дослідження релігійних феноменів. Від 1961—1962 років почалося відкриття в університетах кафедр наукового атеїзму, було налагоджено написання і друк атеїстичних праць. Відтак, “Замечания” академіка спрацювали в зворотньому напрямі від того, на що він, напевне, сподівався.

Із аналізу автури атеїстичних видруків Росії академіком видно, що вони написані переважно особами єврейської національності. Враховуючи останнє, праці, спрямовані на заперечення божественної сутності Ісуса Христа, не можна сприймати за атеїстичні. Тут могло спрацювати іудейське бачення питання. Заперечуючи святість Нового Завіту, ці автори, можливо, відповідно до своїх віроповчальних переконань відкидали християнську версію Ісуса Христа як Сина Божого.

Академік подає оцінку науковій достовірності праць, опублікованих в Росії, зокрема, *Рожницина, Ярославського, Шахновича*, інших. Сьогоднішньому читачеві ці автори невідомі, а відтак і аналіз їхніх праць, обмежений питанням воскресіння Христа, О. Білецьким щодо науковості буде неактуальним. У Росії вже після 1960 року друкували праці більш вагомої аргументації, зокрема і книгу відомого історика релігії *Й. Кригельова* “Что знает наука об Иисусе Христе” (М., 1999). Цікавим був би критичний аналіз у часописі саме нових вагомих монографій, деякі з яких назву нижче. Якщо рецензовані О. Білецьким праці були спрямовані на критику богословського бачення Ісуса Христа, висвітлювали питання достовірності його буття, то пізніше актуалізувалася концепція “історичного Ісуса”, розгляд його як видатного діяча свого часу, якого обожнювали його учні та послідовники. Тут вдалим виявився вислів *А. Барбюса*: “Коли був Ісус, не було ще Христа, а коли з'явився Христос, то не було вже Ісуса. Ісус Христос ніколи не існував” (слово “Христос” в перекладі означає Спаситель). Навіть воскресіння Ісуса Христа не у всіх Євангеліях подається як якесь чудо; в Євангеліях апостолів Матвія (розд. 27-28) та Івана (Лука і Марк не є ними) йде мова про підкуп сторожі, перенесення тіла і поширення звістки про воскресіння Ісуса, бо ж гріб його був порожнім).

Коли почалося освоєння Космосу, то з'явилася (особливо обстоювана білоруським дослідником *Зайцевим*) “космічна концепція” Ісуса Христа — прибульця з Космосу (аргументи: нерухома Віфлеємська зоря — космічний корабель, Ісус із апостолами — пришельці, німби — скафандри, заяви типу “Ви від нижніх, я — від вишніх, Ви від

світу цього, я не від нього”, а “отець небесний є істинним”, повождення з Марією не як з матір’ю та ін.). Є навіть книга *Едвіга Ерзуняна* “Загадки воскресення Ісуса Христа. Инопланетяне в Біблії” (Ростов-на-Дону, 2006).

Отже, якщо редакція переслідує мету просто ознайомити читача з тим, як російські (саме російські) автори-атеїсти (їхня фахова діяльність з рукопису невідома) поверхово, “невежественно”, компліятивно, тенденційно розглядали питання релігійного життя, то тоді можна видрукувати з відповідним вступом-коментарем, а якщо редакція хоче подати дещо інформативно з тих питань, до яких звертається академік, то тут він уже — несьогоднішній день релігієзнавчої і богословської науки.

Про Ісуса Христа видрукувано (правда, більше не в Україні) низку фундаментальних праць, зокрема і з питанням його воскресіння. Це: двотомник экс-папи

Бенедикта XVI про Ісуса Христа, праця кардинала *Вальтера Каспера* “Ісус Христос” (К., 2002), а також *Б. Пилат* “От Ісуса к месии” (М., 2008) та “Ісус, євреї і раннє християнство” (СПб, 2006), *Х. Керстен* “Ісус жил в Индии” (М., 2007), *Дж. Кеннеди* “Что было бы, если Иисус не родился?” (Одесса, 2009), *Г. Ястребов* “Кем был Иисус из Назарета” (К., 2008), *О. Мень* “Сын Человеческий” (М., 2002), *Дж. Дани* “Новий взгляд на Ісуса. Что упустил поиск исторического Ісуса” (М., 2009), *М. Вальторта* “Чоловік. Слово про Ісуса Христа” (Львів, 1999) та багато інших.

Серед науковців, які займаються темами, зазначеними в рецензії *О. Білецького*, цікавився докт. філософ. наук *Павло Павленко*. Змістовною є книга доцента Києво-Могилянської академії *Сергія Головаценка* “Дослідження та викладання Біблії” (К., 2015). ■

До редакції журналу “Світогляд” час від часу надходять статті на тему взаємозв’язку науки і релігії. Ця тематика багатогранно представлена і в Інтернеті (див., зокрема, веб-сайти: <http://nauka.bible.com.ua/>, http://joymylife.org.ua/bible/bible_fakty.php).

Пропонуємо Вам ознайомитися з рецензіями на статті, які не були надруковані в журналі, але вони самі по собі є своєрідними релігієзнавчими есе на цю тему та містять корисні бібліографічні посилання.

Редакція

МІРКУВАННЯ ЩОДО СТАТТІ “БІБЛІЯ І НАУКА — ДВА ШЛЯХИ ПІЗНАННЯ ІСТИНИ”, НАДІСЛАНОЇ ДО ЧАСОПІСУ “СВІТОГЛЯД”

Насамперед зауважу, що такого змісту статті були актуальні ще десь 15—20 років тому, коли ми переживали період вивільнення від домінування марксистсько-ленінського бачення світу, хоч принагідно зауважу, що в країні, де Конституцією закріплена свобода совісті, мають право на функціонування як різні світогляди, так і різні конфесії, а не лише ті, для яких єдиною істиною постає Біблія.

Доводячи істинність Біблії, автор вдається не до наукового методу обґрунтування, а до богословсько-догматичного: Біблія є істина, бо ж вона про себе так пише. Це все одно що Путіну нині сказати, що він не є фашистом, бо ж він так думає.

До того ж, хоч автор і називає автором Біблії Бога, але при цьому водночас зауважує, що її писало “вузке коло Своїх довірених осіб, які називаються пророками”. А де гарантія того, що ці “пророки” не могли спотворити те, що їм нібито диктував Бог? При цьому автор виявляє ігнорування здобутків наукового біблієзнавства з історії написання окремих

біблійних книг. У Біблії є Пророчі книги, а є й книги з назвою їхнього автора.

Написання біблійних книг — не одночасовий шлях, а століття. Старий Завіт — від тринадцятого до п’ятого століття до н.е. Упорядковані його книги були (і то не всі) в 444 році пророком *Єздрую*. Про Новозавітні книги я тут не згадую, а то 68—69 р. н.е і середина третього століття. І то авторство їх виявляють лише біблієзнавці. Скажімо, в авторстві Євангелій є часточка “від” *Матвія, Марка, Луки та Івана*, яка ставить під сумнів їх написання названими особами. Та й серед Кумранських знахідок не знайдете всі біблійні книги, як це стверджує автор статті. Питанням є також те, а чи християнами були кумраніти, бо ж ім’я їхнього Вчителя не називається, а якщо й згадується він як Христос, то в розумінні месії, спасителя.

Відомо, що у світі існує багато різних конфесій, кожна з яких подає саме свого Бога як творця і промислителя світу. А про якого Бога говорить автор статті, з’ясувати нам не вдалося.

Кожна з конфесій обґрунтовує бачення і діяльність Бога відповідно до своїх “священних писань”. То хто ж говорить істину? Тут напевно, треба діяти не шляхом критики і відкидання, а довівши достовірність своїх поглядів, тим самим висловлюєш своє ставлення до інших. У автора цього немає, бо ж у нього єдиною істиною є Біблія.

Не треба так “хаїти”, як це робить автор, всю (його слова) “офіційну науку”, “академічну науку”. Що то є? Стаття не дає на це відповідь. До того ж, і в середовищі науковців є різне ставлення до релігії і біблійного знання, а в статті “недовіру” висловлено всій “офіційній академічній науці”.

При цьому автор надто поверхово з’ясовує причини такого негативу (перекручення і спотворення релігійної інформації, якийсь містичний та історично сформований ореал надприродності, нездатність збагнути глибину думок Бога, своєрідна амбітність та інше). Автор статті — біолог, а прагне судження свої поширювати на онтологію, астрономію, історію та інші сфери знання, хоч чомусь не вдається до міркувань із питань близьких йому за фахом — походження життя і людини, еволюційна теорія. А тут нам вже відомо, що навіть останні Папи Римські, певною мірою, визнають достовірність еволюційного вчення *Дарвіна*.

Чомусь автор залишає за Біблією право на формулювання певних догматів щодо світу та, водночас, позбавляє такого права науку, звинувачуючи її в хибності пізнавального процесу. Він пише: “*Зміна загальноприйнятих поглядів і підходів (парадигм) в науці є відомим і закономірним явищем, що сприяє її розвитку. Коли ж ці парадигми зводяться до догмат, тобто абсолютизуються і залишаються незмінними всупереч величезній кількості накопичених фактів, що суперечать цій парадигмі, тоді в науці виникає криза і застій*”. Для доведення достовірності своїх міркувань, як із кулемета, він називає прізвиська світового рівня відомості вчених, філософів, вириває з їхніх міркувань потрібні йому судження. Так, посиляючись на *Спінозу*, варто було б прочитати “Богословсько-політичний трактат” цього філософа, в якому він доводить, що автором біблійного П’ятикнижжя не міг бути *Мойсей*. І взагалі при з’ясуванні питань відношення релігії і науки радимо автору статті звернутися до відомої Енцикліки Папи *Івана Павла II* “Віра і розум”.

Якщо в минулому мало місце звинувачення релігії в тому, що вона служить перепорою прогресу, то мало місце і зворотне звинувачення науки, більше того — розправа із вченими, насилля над ними (*Бруно, Сервет, Галілей* та ін.). То ж — квити. Нині не треба ці відносини абсолютизувати. Католики навіть пам’ятник поставили Дж. Бруно в Римі на місці його спалення. При цьому не треба негатив щодо релігії пояснювати по-богословському, якоюсь “*породженою зіпсованістю людської природи*”. Надто фантастичними виглядають міркування щодо того, ким виглядатиме сучасна людина десь через тисячу років. “*Звичайно, ж, богом*”, — наголошує стаття.

Хоч тут автор запозичив ці міркування в *Е. Панова*. Хто він? Та й примітивно виглядають судження про спілкування людини з Богом: Бог антропоморфізується і постає у своїй діяльності як звичайна людина. Не варто так поводитися з Богом.

Думка автора, що наука і Біблія — це два шляхи пізнання реальності, які, гармонійно поєднуючись один з одним, мають сприяти загальному руху людства на шляху до істини, виглядає голою фразою-закликом. А вже давно в богослів’ї відомою є теорія “*подвійної істини*”. Він мав би звернутися до неї при прагненні до їхнього взаємоузгодження. При цьому надто сумнівним є його заклик-установка, що наука повинна узгоджувати свої дані з Біблією. Наука не досягла б наявного при дотриманні цього. Та й богослів’я вже по-новому витлумачує процес наукового пізнання: *Бог наділив людину розумом, щоб вона відкривала закономірності створеного ним світу*. Зауважимо, що автор статті не враховує того, що Біблія — це не стільки картина світу (то є переважно перші два розділи книги Буття), а картина людини, її способу і мети життя. Цього в Біблії автор не знайшов. Можливо, тому, що, як говорить відоме російське прислів’я: “*пирогов печи пирожник, а сапогов тачай сапожник*”.

Подібні статті повинні також мати достатнє бібліографічне наповнення. Щоб бути на рівні сучасного бачення питання відношення науки і релігії, раджу опрацювати хоча б деякі з книг зарубіжних релігієзнавців і богословів, видрукуваних Біблійно-богословським інститутом св. Ап. Андрея російською мовою: *Г. Кюнг*. Начало всех вещей. Естественно-знание и религия. — М., 2007; *А. Пикок*. От науки к Богу. Новые грани восприятия религии. — М., 2002; *А. Пикок*. Богословие в век науки. — СПб, 2005; *М. Юрген*. Наука и мудрость. — М., 2005; *Ю. Мольтман*. К диалогу естественных наук и богословия. — М., 2005; *Дж. Полкинхорн*. Богословие и наука. — М., 2004; *А. Эйштейн*. Наука и религия. — М., 2010; *Иен Барбур*. Религия и наука: история и современность. — М., 2000; *Д. Брук*. Наука и религия: историческая перспектива. — М., 2009; Естественнонаучное мышление и современность. — М., 2006; *М. Хеллер*. Творческий конфликт: о проблемах взаимодействия научного и религиозного мировоззрения. — М., 2005; *С. Гренц* и др. Богословие и богословы XX века. — Черкассы, 2011; *Р. Суннберн*. Есть ли Бог? — М., 2006; *Дж. Макдауэлл*. Свидетельства достоверности Библии. — СПб, 2003; *Д. Сысоев*. Кто как Бог? Или сколько длился день творения. — М., 2000; *Философско-религиозные истоки науки*. — М., 1997; Наука и религия: междисциплинарный поход. Под ред. И. Касавина. — М., 2006; Божественное Откровение и современная наука. — М., 2001; *К. Коллинз*. Наука и вера: враги или друзья? — М., 2005; *И. Дмитриев*. Увещание Галилея. — СПб, 2006; *Г. Гинзбург*. Об атеизме, религии и светском гуманизме. — М., 2011; *І. Ортинський*. Християнство в його виявах і сьогочасних проблемах. — К., 2014; Віра і розум — двоє крил людського духу. Збірник. — К., 2000; відповідні статті католицької і православної енциклопедій. ■